

Kohti uutta konsensusta?

MATTI VIRTANEN

Tässä YP:n numerossa on kolme Suomen poliittista lähistoriaa ja samalla tulevaisuuteen kurkottavaa ja toisiinsa lomittuvaa kiintoisaa tekstiä.

Emeritukseksi siirtynyt professori Risto Alapuro esittää jäähyväisluentoonsa pohjautuvassa analyysissä pitkän linjan teesin. Vuodesta 1809 aina 1990-luvulle saakka vallinneen keskeisen jännitteen Alapuro pelkistää näin: läntiset instituutiot, itäinen riippuvuus.

Erityisen tulehtuneen muodon tuo jännite sai vuoden 1918 jälkeen. Silloin Suomi irtautui Venäjältä, mutta samalla täällä yritettiin vallankumousta, joka epäonnistui – kun se Venäjällä onnistui. Rajan takana uusi bolsevistinen suurvalta alkoi nopeasti vahvistua. Itäinen uhka kiteytti valkoisen Suomen politiikan ydinlinjaksi hävinneen osapuolen mahdollisimman nopean ja laajan integroimisen valtakulttuuriin.

Tätä helpotti se, että vanhan työväenpuolueen pääosa irtisanoutui Väinö Tannerin johdolla aseellisesta vallankumouksesta ja alkoi suuntautua parlamentaariseen toimintaan. Voittajien kannalta ongelma

”kiteytyi erityisesti kommunisteihin ja heitä lähellä oleviin – joiden kannatukselle sodan loppuselvittelyt ja sen jälkeinen valkoinen valta loivat vahvaa pohjaa. Voittajien näkökulmasta kansallista eloonjäämistä uhkasi vieras valta, joka työntyi maan sisäpuolelle suomalaisten kommunistien, ’isänmaattomien’, hahmossa.”

Silti kommunistien sallittiin 1920-luvulla peitejärjestöjen kautta toimia – kunnes 1920-luvun lopulla alkanut syvä lama kärjisti poliittiset suhteet niin Suomessa kuin muualla. Nopeasti noussut Lapuanliike onnistui saamaan kommunistien toiminnan kielletyksi, mutta kun se yritti käydä käsiksi sosiaalidemokraatteihin, tuki loppui. Alapuron mukaan syy oli siinä, ettei jouta haluttu jännittää liian kireälle. Liian kova yksimielisyyden vaatimus olisi vaarantanut valmiuden torjua ulkoinen vaara, siksi maltillisen työväenliikkeen oli annettava toimia. Tätä kantaa edusti erityisesti pienviljelijävaltaisen maan toinen poliittinen päävoima maalaisliitto, ja vuonna 1937 päädyttiinkin talonpoikien ja työväen liittoon, ensimmäiseen punamultahallitukseen – jonka johdolla maa sitten joutui kohtamaan pelätyn vaaran talvisodassa.

Jatkosodan jälkeen kommunistien oli annettava nousta maan alta – ja suoraan maan hallitukseen. Neuvostoliiton kanssa oli tehtävä YYA-sopimus, syntyi ”toinen autonomia”. Itäisen riippuvuuden ja sisäisten erimielisyyksien kanssa oli pakko elää, ja maailman alkaessa nopeasti muuttua 1960-luvulla kommunisteihin alettiin UKK-Suomessa suhtautua kuten aiemmin sosiaalidemokraatteihin. Nuoret sosiologit alkoivat selittää erimielisyyden olevan voimaa, ja Erik Allardt muotoili säännellyn ristiriidan ajatuksen tavalla, joka sai suuren kaikupohjan. Samaan aikaan kommunistinen liike alkoi sisäisesti muuntua ja sopeutua porvarilliseen demokratiaan. Vuonna 1966 eduskuntaan syntyi vasemmistoenemmistö ja maahan kansanrintamahallitus, joka istui lyhyitä katkoja lukuun ottamatta 1980-luvun alkupuolelle asti.

1960-luvun poliittinen murros vasemmistolaisista myös nuorta lukeneistoa ja sosiaalidemokraatteja, jotka alkoivat tosissaan puhua valtiokeskeisestä taloudesta ja ainakin pankkien ja apteekkien sosialisoinnista. 1970-luvun keskivaiheilla Suomen EEC-sopimus ja